

היבטים של שלילת הגלות

משה צוקרמן

קשה לדמיין, אך היה רגע בתולדות הציונות שהגרמנית נדונה בו כאפשרות ממשית לשפת הוראה בארץ. מדובר באפיזודה משנת 1913-1914 שזכתה לכינוי הבומבסטי משהו 'מלחמת השפות'. יותר משמתמיה כי דווקא הגרמנית, זו שתהיה לימים לדידם של ישראלים רבים שפת המרצחים היתה אפשרות כזאת; ככלות הכול, מי כבר יכול היה לחזות בעשור השני של המאה ה-20 את האסון ההיסטורי העולמי שתמיט גרמניה על העם היהודי - מעורר השתאות שאחד הצדדים במלחמת תרבות זו היה גוף לא ציוני: חברת 'עזרה', שהיתה המממנת העיקרית של המוסד 'טכניקום', לימים הטכניון, שנועד לקום ולהכשיר עובדים מיומנים בתחומי המקצועות הטכניים וההנדסה. משיקולים פרקטיים סברו שיש להעדיף את הגרמנית כשפת הוראה במוסד זה. לא זו בלבד שחלק לא מבוטל מסגל המורים העתידי (הדוברים גרמנית) לא שלט בשפה העברית אלא שגם העברית עצמה עוד לא היתה ערוכה להוראה מיומנת בתחומי המדע וההנדסה. הפרשה הסתיימה מהר למדי, והעברית זכתה כידוע בבכורה. היא הוכרזה, בסופו של דבר, השפה הלאומית של מדינת ישראל העתידה לקום.

העובדה שקביעת השפה הלאומית קדמה להקמת המדינה, ששם היא היתה אמורה לשמש כזאת, היתה כרוכה בחריגות הכוללת שאפיינה את נסיבות התהוותה של התנועה הלאומית היהודית והתפתחותה בעידן המודרני. לחריגות זו ממדים מספר. ראשית, התנועה הציונית היתה ראקטיבית מעיקרה. חתירתה להקמת בית לאומי לעם היהודי נבעה בראש ובראשונה מעלייתה של האנטישמיות המודרנית באירופה של המאה ה-19 ובתגובה לה. אנטישמיות זו עמדה בסימן הדיאלקטיקה של האמנציפציה, אשר הקולקטיבים שהחלו להגדיר את עצמם קיבוצים לאומיים ולהתגבש ככאלה במדינות לאום חדשות שהיו שרויים בהן. והנה, דווקא האמנציפציה החברתית-פוליטית, שהתנועות הלאומיות למיניהן באירופה היו חדורות בה בראשית דרכן, עשתה את הגישה הדכאנית כלפי היהודים אקטואלית ככל שאלה ביקשו להשתתף בתנועות האמנציפציה הלאומית במקומות השונים.

מה שכונה עד מהרה 'הבעיה היהודית' התבסס על השאלה העקרונית כביכול: בתור מה היהודים מבקשים להשתלב בחברה האזרחית החדשה - בתור דת, בתור אומה או בתור

עם. עצם זה ששלוש הקטגוריות הללו אינן נפרדות האחת מן האחרת בתפיסה היהודית המסורתית לא יכול לתת מענה על שאלה זו, שהרי עקרונות החברה האזרחית גרסו דווקא הפרדה בין הדת לאזרחות, תאורטית לפחות. 'הבעיה היהודית' היתה המצאה של לא יהודים, שהונחה לפתחה של היהדות המבקשת להשתלב בתהליכי הנאורות באירופה ובתולדותיה הפוליטיות-חברתיות המגולמות במדינת הלאום המודרנית ובחברה האזרחית שהתכוננה בתוכה. שלוש גישות בסיסיות התפתחו בצד היהודים כפתרונות אפשריים ל'בעיה': ההתבוללות, כלומר האינטגרציה בחברה האזרחית המתהווה תוך כדי עמעום סימני ההיכר המובהקים של היהודים כקהילה נפרדת. בגרמניה הוכתר תוצר זה של ההתבוללות בשם 'אזרחים גרמנים בני דת משה'; הסוציאליזם, כלומר עיגון האמנציפציה היהודית בתוך האמנציפציה הכלל-אנושית. לא בכדי הצטרפו לא מעט יהודים אירופים לתנועות סוציאליסטיות ואף בלטו כמנהיגי מהפכות בהקשרים שונים; הציונות, כלומר הפתרון הפוליטי של כינון בית לאומי לעם היהודי מעניין שאפילו משה הס, האוניברסליסט הסוציאליסטי, סבר שבמקרה היהודי אין פתרון זולת הפתרון הלאומי.

שנית, שונים ככל שהיו אופני התפתחותן והתגבשותן של התצורות הלאומיות באנגליה, בצרפת, בגרמניה, באיטליה ובמדינות מערביות אחרות היה המשותף לכולן, בחשבון אחרון, אחדות הטריטוריה של מדינת הלאום שהתכוננה, אחדות הקולקטיב, המאכלס טריטוריה זו במובנו כקולקטיב אזרחים לאומי, ואחדות התרבות הלאומית, כמו שהתגלמה במיסודה של שפה לאומית תקנית מוכרת. הציונות כתולדה מובהקת של תנועת האמנציפציה הלאומית שהלכה ותפחה באירופה בעקבות המהפכה הצרפתית הגדולה על השלכותיה השונות חסרה בראשית דרכה את שלושת התנאים ההכרחיים להתהוותה של לאומיות מודרנית במובנה הפוליטי. הטריטוריה, שעליה היתה אמורה לקום המדינה, לא היתה לא בידי מי שהגו אותה ולא בידי מי שהיו אמורים לאכלס אותה. הקולקטיב, שאמור היה לאכלס אותה לא היה קיים כקיבוץ אנושי קוהרנטי במובנו הסוציולוגי. היהודים חיו באינספור ארצות בכל יבשות תבל. וממילא עוד לא היתה קיימת תרבות לאומית משותפת; כאמור, אפילו על השפה הלאומית היה צורך 'להילחם'.

אין זה אומר שלתנועת הציונות לא היו רעיונות מובילים או דרכי פעולה מעשיים לשינוי מצב עניינים זה. אך ברור גם כי שלא ככל תנועה לאומית אירופית אחרת, נולדה מדינת היהודים לא ממאבקים פוליטיים-חברתיים בתוככי קולקטיב קיים על טריטוריה נתונה (כמו במקרה של צרפת), גם לא כתולדת התנגדות לכובש זר בטריטוריה של הקולקטיב (כמו במקרה של גרמניה), אלא כרעיון מופשט הרחק ממקום התממשותו העתידי של הרעיון. אמירתו של הרצל 'בבזל ייסדתי את מדינת היהודים' היא במובן זה סימפטומטית לחריגות המבנית שהיתה כרוכה מלכתחילה בתהליך הקמתה והנעתה של תנועת השחרור הלאומית של העם היהודי וביעד הקמת המדינה שהציבה לעצמה. אם בבזל נוסדה מדינת היהודים, הרי היא נוסדה במבנה-על נטול בסיס. הבסיס הראשוני שלה היה ההווה הממשית של 'הגולה', לא זו של ארץ ישראל או של פלסטינה.

שלישית, אם מצרפים את היסוד הראקטיבי בהתכוננותה של התנועה הציונית ואת חריגותה מבחינת התנאים המטריאליים למימוש יעדיה, אפשר להבין כיצד התגבשה

התנועה בעיקרה והתעצבה האידאולוגיה שלה - *ex negativo* - על דרך השלילה. ביטוי מובהק לכך ניתן בססמה 'שלילת הגלות'. היא אמנם הושלמה על ידי פוסטולט בריאתו של 'היהודי החדש', אך דומה כי יותר משידעה הציונות לקבוע מהי מהות דמותו של 'היהודי החדש' היא ידעה לקבוע מה הוא לא אמור להיות: הוא לא אמור לעסוק במקצועות הטיפוסיים של ספירת הצירקולציה (רוכלות, מסחר, בנקאות וכיוצא באלה), מקצועות של הצטיינות היהודים בהם היו שורשים היסטוריים של רדיפה ודיכוי. הוא לא אמור להיות חסר ישע והגנה, כלומר קרבן פוגרומים, רדיפות והדרות חברתיות. והוא לא אמור להתנהל 'כפוף גב', חסר זהות ו'חוט שדרה' לאומי, מבקש להתבלבל בסביבתו הלא יהודית. 'היהודי החדש' היה אמור להיות התשליל ההיסטורי של 'היהודי הגלותי', כמו שהציונות ראתה אותו ובוזה לו. החלוץ המתב בזרועו האחת מחרשה ונושא על כתפו האחרת רובה היה דימויו האימוני של 'היהודי החדש', אשר מחוץ לצורך הממשי לעמול, לעבוד את האדמה ולהתגונן מפני אויבים במציאות חייו בפלסטינה סימל בעיקר את הפניית העורף להוויית הגלות, שהשתבחו האידאולוגים הציונים בשלילתה וקראו לחיסולה.

הצורך ההיסטורי ב'שלילת הגלות' היה לדידה של הציונות בגדר כורח כפול: מצד אחד אכן, היא סברה שאין ולא יכול להיות ליהודים ככאלה עתיד במדינות מוצאן, אלא במדינה הציונית העתידה לקום בלבד, ומצד אחר היא היתה חייבת להשתית את עצמה על הנחת יסוד זו, וְלא - יהיה עתידה שלה מוטל בספק מתמשך. מבחינה אחת, היה בידי הציונות לצדק את תביעתה לחיסול 'הגולה', שכן חיי היהודים בתנאי ההווה האנטישמית, כמו שהתגלמו בפרשת דרייפוס בשלהי המאה ה-19, והגיעו לשיאם באסון שואת יהודי אירופה, היו בבחינת הוכחה היסטורית אמפירית לצדקת טענתה. מבחינה אחרת, נאלצה הציונות להיאבק מאז הקמתה על זכות קיומה וצדקת דרכה לא רק לפני 'העולם', אלא גם לפני היהודים עצמם, שכן לא זו בלבד שקמו מקרב היהודים מתנגדים רבים לעצם רעיון הציונות אלא שגם חלקים רבים בעם היהודי, שלא התנגדו לציונות ואף הרגישו קרבה למדינה העברית, בחרו שלא לחיות בה, גם לא לאחר השואה.

הציונות ראתה בעצמה את תנועת השחרור הלאומי של העם היהודי כולו, אך לא כך השתרש והופנם הרעיון בקרב חלק לא מבוטל מהעם, לא מבחינת הוויית חיי הממשית לפחות. יש לציין זאת משום שהציונות הישראלית נוהגת לדבר עד היום על 'גולה' (ועל עלייה וירידה), וזאת עמדה אידאולוגית מעיקרה שיהודים רבים בעולם כלל אינם אמונים עליה. פוסטולט 'שלילת הגלות' נחל הצלחה בהיבט המעשי של עצם הקמת המדינה הציונית, אך הוא נכשל גם בהיבט חשוב לא פחות: 'הגולה' לא נשללה כלל שלילה ממשית, לדידם של יהודים רבים, עד עצם היום הזה. ובעניין האנטישמיות, ששימשה היסטורית כוח הדחף הדומיננטי להתהוות הציונות ולכינונה של מדינת ישראל, היתה הציונות בכל דרכה זקוקה לקיומה כל עוד לא הושלמה המשימה האידאולוגית של 'שלילת הגלות'. יותר מששאפה הציונות לחסל את האנטישמיות בעולם היא היתה היא מעוניינת דווקא בקיומה ובהמשך קיומה (בבחינת עדות ניצחת לצדקת דרכה).

היבט אחר של האידאולוגיה של 'שלילת הגלות' אינו נדון כנדרש בדרך כלל ומודחק באורח התואם את מהותו ההיסטורית-פסיכולוגית: הקמת התנועה הציונית, שהיו יעדיה

ותכליותיה בגדר 'רצח אב' קולקטיבי. הפתוס של המעשה החלוצי, מרומם את נפש השותפים לו ככל שהיה, היה כרוך בהכרח בהתכחשות מוצהרת לבית האב בארץ המקור ולהוויית החיים שסימל בית האב. מאליו ברור שכל מעשה מהפכני מגלם באורח כלשהו התקוממות נגד אוטוריטות מסורתיות וממסדים מוכרים. מבחינה זו לא היתה המהפכה הצינונית יוצאת דופן. אבל במקרה הצינוני התקיימה זיקה אובייקטיבית בין פוסטולט חיסול הוויית הגלות למגמת האנטישמיות האירופית של התעמרות ביהודים, רדיפתם ולימים השמדתם הפיזית. מבעית ככל שיהא עצם הרעיון: את 'שליית הגלות' ביצעו באורח הרדיקלי והעקבי המסקני ביותר הנאצים. ברור שאין להעלות על הדעת מניעים בני השוואה: ככלות הכול שאפה הצינונות להקים ארץ מפלט ליהודי העולם הנרדפים, על פי הצהרתה האידאולוגית לפחות.

בפועל היתה הצינונות חדורה סלידה, שאין להתכחש לה, מפני 'היהודי הגלותי', שהיתה הערצת 'היהודי החדש' המרכיב הקומפלמנטרי שלה. הסלידה, בסיכומו של עניין, לא היתה רחוקה מסלידתו של האנטישמי מהיהודי. דומה שדבר אינו מעיד על קונסטלציות סלידה כרוכה באשמה זו במובהק יותר מן התוקפנות ומהשנאה שצינונים חילוניים רבים בישראל מרגישים כלפי החרדים עד עצם היום הזה. נכון, החרדים מעוררים כעס על שאינם מתגייסים לצבא (ואינם 'נושאים בנטל', כמו שהאידאולוגיה הכוזבת של השוויון אומרת) ועל שאינם יוצאים לעבוד ('פרזיטים', כמו שכינו אותם ראש מפלגה ישראלי מסוים וכן אנטישמים קלאסיים במאה ה-19). אבל הבעיה עמוקה יותר: החרדים אינם 'סתם' אחרים כמו ערבים או גויים למיניהם - הם דומים בחזותם לסבים ולסבתות האשכנזים של אלה שסולדים מהם. הם נראים כמו הדמויות בתצלומים המצהיבים על מדפי הכונניות בסלון של בית ההורים, דמויות רחוקות שנספו בשואה. הם מעוררים שנאה כי אינם עומדים דום בעת הצפירה ביום השואה - ועוד מתחצפים לטעון שעמידת דום בעת צפירה היא מנהג של הגויים, יהודים אומרים תהלים וקוראים משניות ברגעי אבל וזיכרון. החרדי לדידו של הצינוני החילוני הוא גילומו המובהק של 'היהודי הגלותי'. הוא מייצג את כל מה שיצאה הצינונות נגדו, לחמה בו, ביקשה לשלולו.

ומשנתממשה 'השלילה' בהשמדתם של יהודי אירופה בשואה נהיו שרידיה ומגלמיה של 'היהדות הגלותית' למושא התייחסות דו-ערכית מעיקרה: מצד אחד נהפכו הקרבנות והניצולים (לאו דווקא החרדים) לארגומנט בפיה של הצינונות. הנה הוכח סופית ובאורח שאין לערער עליו שמדינת היהודים היא בגדר כורח היסטורי לקיומו ולהמשך קיומו של העם היהודי. מצד אחר נהפכו הניצולים (ומניה וביה החרדים) בהדרגה למושאי רגשות אשמה סמויים, משטח פרויקציה ליסודות לא מעובדים של המפעל הצינוני אשר למקורותיו ב'גולה'. התוקפנות כלפי החרדים, מחוץ לנסיבותיה ה'ראל-פוליטיות', היא בגדר הד נמשך לתחושה הסף-הכרתית 'משם אנו באים', הרגשה בלתי נעימה בעליל, שכן בדיוק את ה'גלותיות' הזאת ביקשה הצינונות לסלק, להשיל מעצמה, אבל היא קיימת בקרבה כחלק בלתי נפרד ממנה. היחס לניצולי השואה בשנות החמישים היה מושתת בדיוק על דפוס פסיכו-אידאולוגי זה. אמנם הצינונות השתמשה בשואה כארגומנט לצדקת דרכה, אבל לניצוליה ולהוויית הגיהנום הממשית שלהם להתגלמות זו של 'גלותיות' לא היתה זקוקה.

במקרה המתון נשאלה, ממרומי השחצנות הצברית, השאלה: כיצד זה הובלו כצאן לטבח? במקרה התוקפני הנפוץ דיברו על 'סבונים'.

יש להבין זאת כראוי: סלידתו של העולם החרדי מהציונות החילונית (ולמעשה גם מזו הדתית הלאומית) אינו נופלת במאומה מהתיעוב של ציונים חילונים כלפי ההוויה החרדית. אבל בקונסטלציה ההיסטורית שהתהוותה אין הדברים אמורים ביחסים סימטריים: השליטה הפוליטית, הכלכלית והתרבותית נמצאת בידי ישראל הציונית, זו שהחרדים רובם ככולם אינם מכירים בה, אך תלויים בה כתושבי המדינה, שמציאות חייהם היא חלק בלתי נפרד ממנה. 'שלילת הגלות', המכוונת כיום בישראל בעיקר כלפי התרבות החרדית ויומרותיה, קומפלמנטרית ל'אנטי-ציונות' של העולם החרדי, אך היא נושמת את נשמתה האידאולוגית ופועלת את פעולתה הפוליטית ממעמד שונה לחלוטין במבנה הכוח הקיים. במאבק הפונדמנטלי בין השניים ניצחה הציונות.

העניין המהותי לענייננו עולה דווקא מהיחסים המשונים שנוצרו בין המנצחים ובין המנוצחים במאבק ההיסטורי הזה. 'שלילת הגלות' לא הסתיימה מבחינתה של הציונות משעה שיצא הפרויקט הציוני לדרכו המעשית. גם כשכבר היה ברור שהציונות החלה להציב אנטי-פוליטיקה חברתית היסטורית לחיי היהודים במה שהיה בעיני הציונות 'גולה', ואפילו כשכבר נחלה את ניצחונותיה הגשמיים עם בניית התשתית החומרית, המוסרית והאידאית של היישוב העברי בפלסטינה, כך גם לאחר הקמת המדינה, לא בחלה הציונות בנקיטת אמצעים קיצוניים כדי להשליט את מרותה על כל מה שהצטייר בעיניה (בעולם היהודי) נוגד את התכוונותה האידאולוגית-לאומית.

היחס לידיש, שפתם של יהודי מזרח אירופה, היה פרדיגמטי בהקשר הזה. עוד אפשר 'להבין' את התנגדותם הנמרצת של אנשי 'גדוד מגיני השפה העברית' להקמתה של קתדרה לידיש בשנת 1927 - הצעה שאכן לא התממשה, אלא רק לאחר קום המדינה. התקופה היתה תקופת 'מלחמת השפות' הכללית, ובמלחמה כמו במלחמה. אך מדווח גם על האנקדוטה הזאת, והיא יכולה להיחשב סימפטומטית למידת הסלידה העיוורת שהיו אחוזים בה הלוחמים האידאולוגיים בשפה זו (הדברים שלהלן מצוטטים כלשונם על פי הערך 'ידיש' בוויקיפדיה בעברית, המכיל גם הפניות ביבליוגרפיות למחקר בתחום הזה):
 בעת ועידת ההסתדרות הכללית השישית בתל אביב 1944-1945 הביאה הפרטיזנית רייזל קורצ'אק, מראשי המחותרת בוויילנה, לאוזני הקהל הנדהם והמזועזע דוח טרגי ודרמטי, ובו סיפור השמדת יהדות ליטא ומזרח אירופה. היא נשאה את דבריה בידיש. בתום דבריה עלה לדוכן דוד בן-גוריון, ופתח את דבריו במשפט: 'זה עתה דיברה פה חברה בשפה זרה וצורמת על הצרות שפקדו את'. באולם קמה סערה, והקהל השמיע צעקות וקריאות: 'זאת השפה בה מדברים שני שלישים מן העם היהודי בדורות האחרונים'. אך בן-גוריון לא נכנע, הוא תפס את המיקרופון וצעק לתוכו: 'זרה וצורמת, זרה וצורמת'.
 גם אם פרטי האנקדוטה אינם מדויקים מילה במילה (אף שאין סיבה דוחקת לפקפק

בהם),² האנקדוטה בכללותה תואמת היטב את המגמה האידיאולוגית הכללית הנדונה כאן: תדהמתו וזעזועו של הקהל בשנת 1944 על הקורה את יהודי אירופה זה שנים באותו הזמן עוד מובנים. ככלות הכול, ממדי השואה, אף כי ידעו על התחוללותה, לא היו מוכרים באותו שלב לתושבי היישוב היהודים רובם ככולם, ויעבור זמן רב עד שיבשיל המגע עם מלוא היקפו של האסון הקולקטיבי לכדי התמודדות היסטורית פסיכו־קולקטיבית של ממש. טורד מנוחה לאין ערוך בהקשר הזה הוא מה שמעסיק את בן־גוריון אל מול התדהמה והזעזוע: עצם זה שהפרטיזנית המדווחת על הזוועה דיברה יידיש הוציאה את בן־גוריון מכליו עד כדי כך שגם כאשר קמה על תגובתו צעקה גדולה מקרב הקהל הנוכח הוא שב וחזר על קריאותיו בגנות השפה המסמלת לדידו את 'הגלות', אך בעיקר היא חתירה 'צורמת' תחת האידיאולוגיה של לשון הציונות הממסדית. לא רק 'שני שלישים מן העם היהודי בדורות האחרונים' דיבר בשפה זו אלא יש לשער שגם אבותיו של בן־גוריון עצמו, ומכל מקום רבים מהשותפים לדרך הפוליטית ולמשימתו הלאומית. כאמור, יחס הממסד ליידיש לא השתנה גם לאחר הקמת המדינה.

החרם על היידיש, שהיה חלק ממדיניות הנהגת היישוב העברי, משום שלא השתלבה עם הרעיון הציוני של ההתחדשות הלאומית וחזרה לשפה העברית, נמשך גם לאחר קום המדינה. באוגוסט 1949 התקבלה בישראל החלטה כי הופעות של להקות מקומיות ביידיש אסורות, אך מותרות הופעות ביידיש של להקות מחוץ לארץ. האמנים דו־גאן ושומאכר ניצלו פרצה זו, והופיעו בהצלחה רבה בתחילת שנת 1950, בהיותם תושבי חוץ. מהר מאוד נסגרה הפרצה, והמועצה לביקורת סרטים ומחזות קבעה שאמנים אורחים יכולים להופיע בישראל שישה שבועות בלבד. בזכות מעמדם ופרסומם הותר לדו־גאן ושומאכר להמשיך ולהופיע, ובלבד שישלבו קטעים בעברית שאורכם יהיה שלישי ממשך כל הופעה. קטעים אלה היו בעיקר שירים בעברית מפי זמרות ישראליות, ששולבו כקטעי מעבר. חרף האיסור, הוקם בפברואר 1951 בתל אביב תיאטרון על שם המחזאי היידי אברהם גולדפאדן, שבו העלו מחזות יידיים קלאסיים על ידי שחקנים עולים דוברי יידיש. בשל האיסור, פעל התיאטרון באופן כמעט מחתרתי. ב־1 ביולי 1951 הוציא בית המשפט המחוזי בתל אביב צו על תנאי שאסר על המשך פעילות התיאטרון, ועקב הפרת הצו הועמדו השחקן הראשי בו, נתן וולפוביץ' לדין. גזר הדין היה קנס בסך 20 לירות (סכום השווה ל־600 שקלים חדשים בערך בפברואר 2009). לאחר שבוטל האיסור על הופעות של להקות מקומיות ביידיש, הוטל מס מיוחד על תיאטרונים שאינם מציגים בעברית. כמו כן צומצמו רצועות השידור ברדיו ביידיש, ונעשה ניסיון לצמצם את הפצתה של העיתונות היידיית.³

לא יהיה זה מוגזם לטעון כי אין בעולם מדינה שהיידיש נרדפה בה כשם שנרדפה במדינת

2 על נאומו של בן־גוריון ב־1945 ועל יחסו ליידיש ראו: רחל רוז'נסקי, 'האומנם שפה "זרה וצורמת"? – לשאלת יחסו של בן־גוריון ליידיש לאחר השואה', עיונים בתקומת ישראל, 15 (תשס"ה), עמ' 463–482.

3 (לעיל הערה 1).

היהודים. ראוי שיזכרו זאת המקטרגים כיום בזעף על שליטת האשכנזים בתרבות הישראלית. אם רואים בתרבות הממסד הציוני לדורותיו 'אשכנזית' (ולא אירופית או מערבית כמתבקש), נכנסים לסתירה הכרחית, שלפיה ממסד זה נאבק בתשתית הלשונית שלו עצמו. אין הדברים אמורים כמובן בעולמות החיים עצמם ובספרות הפרטיות, ששם המשיכה היידיש להתקיים כשפת דובריה הוותיקים. אך גם שם הפנים דור הצברים האשכנזים שנוולד וגדל במדינה את יחס המיאוס שהפגינה התרבות הישראלית-ציונית כלפי היידיש כשפת 'הגלות' הבזויה. ואין תמה בכך: מי שהתבייש ב'גלותיות' הוריו וסלד (ביהירות אופיינית) מהוויית חייהם 'ספוגת השואה' לא יכול גם שלא לבוז לשפתם ולדחות אותה - הרי בדיוק לכך התחנך בבית הספר ובתנועת הנוער. באי-אלו מובנים ניכרת הזרוע המוארכת של הדוקטרינה של 'שלילת הגלות' ביחס מנוכר זה של הצברים האשכנזים לתרבות ההורים. גם זה סוג של 'רצח אב', אפשר לומר.

הזמנים השתנו. החרם על היידיש הוסר מזמן. המונח 'גלות' עבר, כך נדמה, אף הוא טרנספורמציה בשיח הפוליטי הישראלי. על 'שלילת הגלות' איש כבר אינו מדבר. 'הגלות' כבר אינה מאפשרת זאת, לא נציגיה האמריקנים לפחות. היא פשוט אינה רואה בעצמה עוד גלות, וממאנת לקבל מישראל תכתיבים מוסריים-אידאולוגיים בעניין הזה. ובכל זאת נראה שהדפוס האידאולוגי האמור והתשתית הרגשית שלו עדיין מפעמים בקרבנו ומבליחים בחיינו הציבוריים מפעם לפעם: זה קורה שבעת חנוכת המבנה החדש של יד ושם נציגי המוסד מעזים להעלות את האפשרות שמדינת ישראל אינה בהכרח "התשובה" האמיתית היחידה לשואה⁴ וזוכים לתגובה ציונית הולמת של נציגי משרד החוץ וחברי הממשלה. זה קורה כאשר שר האוצר של ישראל כותב בפייסבוק:

מילה לכל אלה שנמאס להם והם עוזבים לאירופה. אתם תופסים אותי במקרה בבודפשט. באתי לכאן לנאום בפרלמנט נגד האנטישמיות ולהזכיר להם איך ניסו לרצוח כאן את אבא שלי רק מפני שליהודים לא היתה מדינה משלהם, איך הרגו את סבא שלי במחנה הריכוז, איך הרעיבו את הדודים, איך ניצלה סבתא ברגע האחרון מצעדת המוות. אז תסלחו אם אני קצת חסר סבלנות לאנשים שמוכנים לזרוק לפח את הארץ היחידה שיש ליהודים כי בברלין נוח יותר.⁵

כאילו שה'נוח יותר' אינו קשור לפועלו ולתחומי עיסוקו של המשרד שהשר מופקד עליו, ש'השואה' משמשת לו בין השאר טיעון נגד אלו שאינם יכולים להרשות לעצמם להרגיש 'נוח' בארץ (כמוהו) מסיבות כלכליות.

זה קורה גם בנאומיו של ראש הממשלה באו"ם, וגם בנאומיו של נשיא המדינה במקומות שונים בעולם, וזה קורה גם בשימוש בזכר השואה נגד כל ביקורת מאירופה הנמתחת על מדיניות הכיבוש של ישראל ופסילתה של הביקורת כ'אנטישמית' מעיקרה. זה קורה למעשה כל העת בכל מיני הקשרים, גם בהקשרים יום-יומיים, כדפוס מתמשך שאינו מרפה ואינו דועך, שמעלה במידה הולכת וגוברת את התהייה אם מדובר בהנצחה האידאולוגית

<http://www.haaretz.co.il/misc/1.1509597> 4

<http://103fm.maariv.co.il/programs/Media.aspx?ZrqvnVq-FLKHFK&c41t4nzVQ-EM> 5

היבטים של שלילת הגלות

של הדוקטרינה של 'שלילת הגלות' או שמא הדברים אמורים בניצחונה המאוחר של 'הגלות' נוכח מציאות מאיימת של היעדר נקודת מבט היסטורית בקרב אלו שביקשו לשלול את הגלות למען האמנציפציה של היהודים ומתחילים להבין בהדרגה כי ייתכן שהמפעל ההיסטורי שהקימו נגד 'הגולה' עומד להיכשל.